

พุทธวิธีการสอนเชิงบูรณาการให้ผู้เรียนมีส่วนร่วม

The Buddha's Teaching Method
with Learner-Centered Integrationพระครูเกษมสุมณีคุณ (สนตจิตโต)^๑

บทคัดย่อ

การสอนถือเป็นทั้งศาสตร์และศิลป์ที่จะช่วยแก้ปัญหาวิธีการเรียนและ ผู้เรียนจะได้ดำเนินชีวิตให้มีความสุข โดยพระพุทธเจ้าทรงเป็นต้นแบบการสอนที่ดี พระองค์ทรงสอนจากเรื่องง่าย ๆ ไปหาเรื่องยาก ทรงได้รับยกย่องว่าเป็นพระบรมศาสดา หรือพระบรมครู เป็นครูของมนุษย์ และเทวดา ดังที่ปรากฏในภาษาบาลีว่า สตถา เทวมนุสสานํ แปลว่า พระศาสดาเป็นครูของเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย และพระองค์ทรงมีความสามารถในการสอน

การสอนที่ดีต้องสามารถช่วยให้ผู้เรียนเข้าใจเนื้อหาการเรียน โดยผ่านสื่อ การจัดกิจกรรม และการวัดและประเมินผลการเรียน และเปิดโอกาสให้ผู้เรียนมีส่วนร่วม และเป็นการฝึกให้ผู้เรียนปฏิบัติด้วยตนเอง จะเห็นว่า พระพุทธองค์ทรงสอนให้ผู้มีส่วนร่วมในการกล่าถามคำถาม กล้าการแสดงความคิดเห็นโดยพระพุทธองค์ทรงคอยให้คำแนะนำ ชี้ชวน ชักจูง สร้างแรงจูงใจในการปฏิบัติธรรม ด้วยจิตที่ร่าเริงเบิกบานใจตามจริตของละบุคคล จากแนวคิดนี้ช่วยแก้ปัญหาที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลางโดย เปิดโอกาสให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมเป็นเรื่องดี สามารถนำแนวคิดนี้ไปบูรณาการในการสอนนักเรียนในแต่ละระดับชั้นได้เป็นอย่างดีโดยที่ผู้สอนต้องใจกว้างพอในการรับฟังความคิดเห็นจากนักเรียนหรือผู้อื่น ซึ่งเป็นแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกันและในที่สุดทั้งผู้สอนและผู้เรียนมีความสุขในการแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง

คำสำคัญ : พุทธวิธีการสอน, บูรณาการ, ผู้เรียนมีส่วนร่วม

Abstract

Teaching is both art and science in solving learning problems and making learners learn happily. The Buddha is the model in good teaching. He started teaching from simple to complex contents. He was praised and recognized as the Great Master or the Great Teacher of human beings and celestial beings.

Good teaching can help students understand learning contents through media, activity, measurement and evaluation. Learners have a chance in learning participation and practice. It is clear that The Lord Buddha encouraged the audience to raise questions and opinions, and then he kindly gave them advice, direction, suggestion and incentive in practice according to their character. This concept can

^๑นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

help solve learning problems by focusing on learner-centered method to let the learners participate in teaching and learning process. This concept can be integrated in teaching for students in every level. The teachers have to be open-minded to get feedback from students or others, and then they can learn from one another and self-study.

Keyword: The Buddha' Teaching Method, Integration, Learner-center

บทนำ

การสอนคนนั้นถือว่าเป็นเรื่องที่ยากมาก เพราะคนนั้นมีหลายประเภทหลายความคิด การที่จะสอนให้พวกเขาเข้าใจหรือยอมรับฟัง ผู้สอนแนะนำด้วยความสนใจถือเป็นเรื่องที่ยากยิ่ง นักปราชญ์จึงได้กล่าวว่า การสอนเป็นทั้งศาสตร์และศิลป์ ต้องมีทั้งความรู้และความสามารถในการสอน ด้วยเหตุนี้ขอนำกรณีการสอนของพระพุทธเจ้า ผู้ซึ่งเป็นครูผู้ยิ่งใหญ่ของโลก และพระพุทธเจ้าทรงเป็นผู้รู้ ผู้ตื่นและผู้เบิกบาน ผู้ตรัสรู้ชอบด้วยพระองค์เอง ทรงได้รับยกย่องว่าเป็นพระบรมศาสดา หรือพระบรมครู เป็นครูของมนุษย์ และเทวดา ดังที่ปรากฏในภาษาบาลีว่า สตถา เทวมนุสสานิ แปลว่า พระศาสดาเป็นครูของเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย และพระองค์ทรงมีความสามารถในการสอน ดังคำว่า อนุตตรโร ปุริสทมสารถิ แปลว่าพระองค์ทรงเป็นสารถี ฝึกคนได้ไม่มีใครยิ่งกว่า

จากข้อความดังกล่าวข้างต้นยืนยันว่าพระพุทธเจ้าทรงเพียบพร้อมในการเป็นครูผู้ยิ่งใหญ่ในโลกมีทั้งศาสตร์และศิลป์ และพุทธศาสนิกชนทั้งหลายเคารพบูชา และยกย่องเทิดทูนพระพุทธองค์ในฐานะทรงเป็นนักการสอนที่ยิ่งใหญ่ที่สุด ทรงมีพระปรีชาสามารถอย่างยอดเยี่ยมในการอบรมสั่งสอนและได้ทรงประสบความสำเร็จในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาสั่งสอนพุทธบริษัทด้วยดี หลักการสอนโดยให้ผู้เรียนหรือผู้ฟังมีส่วนร่วมพระพุทธองค์ทรงมีเทคนิควิธีการสอนที่เน้นผู้เรียนหรือผู้ฟังเป็นสำคัญ ดังที่

ปรากฏในพระสูตรต่าง ๆ ในพระไตรปิฎกซึ่งจะขอนำหลักการสอนของพระพุทธองค์มาชี้ให้เห็นเป็นตัวอย่างตามลำดับต่อไป

หลักการสอนของพระพุทธเจ้า

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต) (๒๕๔๗ : ๓๓) ได้กล่าวในพุทธวิธีในการสอนเกี่ยวกับหลักทั่วไปในการสอนของพระพุทธเจ้าดังต่อไปนี้

๑. หลักการสอนเกี่ยวกับเนื้อหาหรือเรื่องที่สอนซึ่งสามารถแยกได้ คือ

๑) สอนจากสิ่งที่รู้เห็นเข้าใจง่ายหรือรู้เห็นเข้าใจอยู่แล้ว ไปหาสิ่งที่เห็นเข้าใจได้ยาก หรือยังไม่รู้ไม่เห็นไม่เข้าใจ ตัวอย่างที่เห็นชัดคือ อริยสัจ ซึ่งทรงเริ่ม สอนจากความทุกข์ความเดือดร้อน ปัญหาชีวิตที่คนมองเห็นและประสบอยู่โดยธรรมดา รู้เห็นประจักษ์กันอยู่ทุกคนแล้ว ต่อจากนั้นจึงสาวหาเหตุที่ยากลึกซึ้งและหาทางแก้ไขต่อไป

๒) สอนเนื้อเรื่องที่ลุ่มลึกยากลงไปตามลำดับขั้น และความต่อเนื่องกันเป็นสายลงไป

๓) ถ้าสิ่งที่สอนเป็นสิ่งที่แสดงได้ก็สอนด้วยความจริงให้ผู้เรียนได้ดูได้เห็นได้ฟังเองอย่าง ที่เรียกว่าประสบการณ์ตรง

๔) สอนตรงเนื้อหา ตรงเรื่อง คมอยู่ในเรื่อง มีจุดไม่กววนไม่ไขว้เขว ไม่ออกนอกเรื่อง โดยไม่มีอะไรเกี่ยวข้องในเนื้อหา

๕) สอนมีเหตุผล ตรงตามเห็นจริงได้

๖) สอนเท่าที่จำเป็นพอดีสำหรับให้เกิดความเข้าใจให้การเรียนรู้ได้ผล ไม่ใช่สอนเท่าที่ตนรู้หรือสอนแสดงภูมิว่าผู้สอนมีความรู้มาก เป็นต้น

๗) สอนสิ่งที่มีความหมายควรที่เขารู้และเข้าใจเป็นประโยชน์แก่ตัวเขาเอง เป็นต้น

๒. หลักการสอนเกี่ยวกับตัวผู้เรียนของพระพุทธเจ้ามีดังนี้

๑) พุทธองค์จะทรงสอนใครทรงดูบุคคลผู้รับการสอน หรือผู้เรียนก่อนว่าบุคคลนั้น เป็นคนประเภทใดทรงสอนให้สอดคล้องกับจริตคนนั้น และคำนึงถึงพื้นฐานความรู้ความเข้าใจ ความพร้อมแคลไหนดและควรจะสอนอะไร แคลไหน

๒) ปรับวิธีสอนให้เหมาะกับบุคคล ดูความพร้อมของผู้เรียน

๓) คำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล และความพร้อมความสูงของ

๔) สอนโดยให้ผู้เรียนลงมือทำด้วยตนเอง

๕) การสอนดำเนินไปในรูปที่ให้ผู้รู้สึว่าผู้เรียนกับผู้สอนมีบทบาทร่วมกันในการแสวงหาความจริง

๖) เอาใจใส่บุคคลที่ควรได้รับความสนใจพิเศษเป็นรายๆ ไป ตามควรแก่กาลเทศะและเหตุการณ์

๗) ช่วยเหลือเอาใจใส่คนที่มิปมด้อย ที่มีปัญหา

๓. หลักการสอนเกี่ยวกับตัวการสอนของพระพุทธเจ้า คือ

๑) สร้างความสนใจในการสอนคนนั้นและนำเข้าสู่นี้อาหาได้

๒) สร้างบรรยากาศในการสอนให้ปลอด

โปร่งพลัดเพลินไม่ให้ตึงเครียด ไม่ให้เกิดความอึดอัดใจและให้เกียรติแก่ผู้เรียนให้เขามีความภูมิใจในตัว

๓) สอนมุ่งเนื้อหา มุ่งให้เกิดความรู้ความเข้าใจในสิ่งที่สอนเป็นสำคัญ ไม่กระทบตนและผู้อื่น

๔) สอนโดยเคารพ คือ ตั้งใจสอน ทำจริงด้วยความรู้สึกว่าเป็นสิ่งมีค่า มองเห็นความสำคัญของผู้เรียน

๕) ใช้ภาษาสุภาพ นุ่มนวล ไม่หยาบคายชวนให้สบายใจ เข้าใจง่าย

๔. ศิลปะพุทธวิธีการสอน ๔ อย่าง ดังนี้

๑) สันทสสนา คือ อธิบายให้เห็นชัดเจนแจ่มแจ้งเหมือนจูงมือไปดูเห็นกับตา

๒) สัมทาปนา คือ จูงใจให้เห็นจริงด้วยชวนให้คล้อยตาม จนต้องยอมรับและนำไปปฏิบัติ

๓) สมุตเตชนา คือ เร้าใจให้แก่วลกล้าบังเกิดกำลังใจ ปลุกให้มีอุตสาหะแข็งขัน มั่นใจว่าจะทำให้สำเร็จได้ไม่หวั่นระย่อต่อความเหนื่อยยาก

๔) สัมปหังสนา คือ ชโลมใจให้เข้มแข็ง ร่าเริง เบิกบาน ฟังไม่เบื่อและเปี่ยมด้วยความหวัง เพราะมองเห็นคุณประโยชน์ที่จะได้รับจากการปฏิบัติ

ตัวอย่างการสอนอย่างมีส่วนร่วมตามที่ปรากฏในพระสูตร

จากแนวคิดดังกล่าวจะพบว่า พระพุทธองค์มีหลักการสอนที่ดีและทันสมัยใหม่เสมอ นอกจากนั้นพระพุทธองค์ทรงมีวิธีการสอนแบบต่างๆ เช่น แบบสากัจฉา หรือสนทนา แบบบรรยาย จะเห็นได้ในการประชุมใหญ่ในการแสดงธรรม

ประจำวัน และแบบตอบปัญหา อย่างตรงไปตรงมา แบบย้อนถาม บ้างก็แยกความตอบ บ้างไม่ทรงตอบ และทรงสอนแบบเปรียบเทียบ เป็นต้น หลักการที่กล่าวมาทั้งหมดนั้น พระพุทธองค์ทรงสอนให้ผู้เรียนหรือผู้ฟังธรรมมีส่วนร่วมในการซักถามข้อสงสัยในหลักคำสอนเมื่อเข้าใจแล้ว พระพุทธองค์ก็ทรงให้ผู้เรียนลงมือทำด้วยตนเอง (Learning by Doing) จะได้เกิดการเรียนรู้เข้าใจจากการปฏิบัติด้วยตนเองหรือจากประสบการณ์ จนผู้ปฏิบัติเข้าถึงหลักความจริงด้วยปัญญาของตน จิตเป็นกุศลหลุดพ้นจากกิเลส ซึ่งจะขอนำกรณีตัวอย่างจากพระสูตรมาเป็นแบบอย่างในการสอนอย่างมีส่วนร่วมมาแสดงดังนี้

๑. กรณีการสอนให้มีส่วนร่วมในการปฏิบัติด้วยตนเอง เช่น พระสูตรนี้พระผู้มีพระภาคทรงแสดงแก่พระราหุล (สมัยยังเป็นสามเณรอายุ ๑๘ ปี) ขณะที่พระผู้มีพระภาคทรงประทับอยู่ ณ พระเชตวัน อารามของอนาถบิณฑิกเศรษฐี เขตกรุงสาวัตถี เพื่อให้ท่านบรรเทาความพอใจและความกำหนดเกี่ยวกับเรือน คือ ชั้น ๕ เหตุเกิดของพระสูตรนี้ พระพุทธองค์ทรงแสดงตามอัธยาศัยของพระราหุลที่ทรงตรวจดูด้วยพระญาณก่อนเสด็จไปโปรด

วันนั้น ในตอนเช้าก่อนเสด็จไปบิณฑบาต พระผู้มีพระภาคทรงสอนให้พระราหุลพิจารณาชั้น ๕ คือ รูป เวทนา สัญญา สังขาร และวิญญาณ จากนั้นท่านพระราหุลได้ไปนั่งฝึกสมาธิอยู่ที่โคนไม้หนึ่ง ท่านพระสารีบุตรเห็นเข้าจึงแนะนำให้เจริญอานาปานสติภาวนา

ครั้นเวลาเย็น ท่านพระราหุลออกจากที่หลีกเร้น แล้วเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึง

ที่ประทับ ถวายอภิวาทแล้วนั่ง ณ ที่สมควร ได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ อานาปานสติที่บุคคลเจริญแล้วอย่างไร ทำให้มากแล้วอย่างไร จึงมีผลมากมีอานิสงส์มาก

พระผู้มีพระภาคทรงตรัสตอบว่า

๑) ให้พิจารณาธาตุ ๕ คือ ปฐวีธาตุ อาโปธาตุ เตโชธาตุ วาโยธาตุ และอากาศธาตุ ให้เห็นค่าเป็นเพียงธาตุตามธรรมชาติ ไม่ใช่ของเรา เราไม่เป็นมัน มันไม่ใช่อดีตตาของเรา (ม.ม.อ. (ไทย) ๑๓/๑๑๔/๑๒๖)

๒) ให้เจริญภาวนาเสมอด้วยธาตุ ๕ นั้น คือ เจริญภาวนาเพื่อไม่ให้อารมณ์ที่ขบใจ และไม่ขบใจมาครอบงำจิตได้ เหมือนธาตุทั้ง ๕ ไม่รังเกียจของสกปรกที่ตนทิ้งลง (ม.ม.อ. (ไทย) ๑๓/๑๑๔/๑๒๙-๑๓๐)

๓) ให้เจริญภาวนา ๖ อย่างคือ เมตตาภาวนา กรุณาภาวนา มุทิตาภาวนา อุเบกขาภาวนา อสุภสังขยาภาวนาและอนิจจสังขยาภาวนา (ม.ม.อ. (ไทย) ๑๓/๑๒๐/๑๓๐-๑๓๑)

๔) ให้เจริญอานาปานสติ ๑๖ ขั้นคือ ภิกขุในธรรมวินัยนี้ไปสู่ปากดี ไปสู่เรือนว่างก็ดี นั่งคู้บัลลังก์ ตั้งกายตรง ดำรงสติไว้เฉพาะหน้า มีสติหายใจเข้า มีสติหายใจออก กล่าวคือ เมื่อหายใจเข้ายาวก็รู้ชัดว่า เราหายใจเข้ายาว เมื่อหายใจออกยาวก็รู้ชัดว่า เราหายใจออกยาว...๑๖) สำเนียงว่าเราพิจารณาเห็นความสละคืนหายใจเข้า สำเนียงว่าเราพิจารณาเห็นความสละคืนหายใจออก (ม.ม.อ. (ไทย) ๑๓/๑๒๑/๑๓๑-๑๓๓)

๒. กรณีการมีส่วนร่วมถาม-ตอบข้อ

สงสัย เช่น เรื่องเกิดขึ้น ณ กรุงสวตถิ ครั้งนั้นแล ท่านพระราธะ ฯลฯ นั่ง ณ ที่สมควรได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคดังนี้ว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ขอประทานวโรกาส ขอพระผู้มีพระภาคโปรดแสดงธรรมแก่ข้าพระองค์โดยย่อ ซึ่งข้าพระองค์ได้ฟังแล้วจะพึงเป็นหลักออกไปอยู่คนเดียว ไม่ประมาท มีความเพียร อุทิศกายและใจอยู่เกิดพระผู้มีพระภาคตรัสว่า ราชะสิ่งใดไม่เที่ยง เธอจึงละความพอใจในสิ่งนั้น ราชะสิ่งใดเป็นทุกข์ เธอจึงละความพอใจในสิ่งนั้น ราชะสิ่งใดเป็นอนัตตา เธอจึงละความพอใจในสิ่งนั้น (ส.สพ. (ไทย) ๑๘/๗๘/๗๑)

พระพุทธองค์ทรงเปิดโอกาสให้พระราธะเข้าเฝ้ากราบทูลถามปัญหาและทรงตอบอย่างละเอียด โดยเน้นรูปไม่เที่ยง รูปเป็นทุกข์ และรูปเป็นอนัตตา และทรงสอนแนวทางปฏิบัติให้จิตหลุดพ้นตามสภาวะความจริง ทรงสอนให้พระภิกษุราชะให้เข้าใจความจริงในการปฏิบัติตามพระธรรมวินัย โดยทรงให้มีส่วนร่วมในการปฏิบัติธรรมด้วยตนเอง

๓. กรณีการมีส่วนร่วมให้คิดเอง

เช่น พระผู้มีพระภาคตรัสกับภิกษุทั้งหลายที่อยู่ ณ พระเชตวันขณะนั้นว่า พระองค์จะทรงแสดงธรรมบรรยายว่าด้วยการอยู่ป่าให้ฟัง จงตั้งใจฟังให้ดี เมื่อภิกษุเหล่านั้นทูลรับสนองพระดำรัสแล้ว จึงแสดงเหตุผลการอยู่ป่า ๔ ประการ คือ

๑) เมื่อภิกษุเข้าไปอยู่ในป่าใด (๑) สติที่ยังไม่ปรากฏก็ไม่ปรากฏ (๒) จิตที่ยังไม่ตั้งมั่น ก็ไม่ตั้งมั่น (๓) อาสวะที่ยังไม่สิ้น ก็ยังไม่สิ้นไป (๔) ไม่บรรลุธรรมอันเกษมจากโยคะ ซึ่งเป็น

ธรรมยอดเยี่ยม (หมายถึงอรหัตตผล) ที่ยังไม่บรรลุ (๕) ทั้งแสวงหาปัจจัยเครื่องดำรงชีวิตได้โดยยากอีกด้วย ป่านั้นไม่ควรอยู่ทั้งกลางวันและกลางคืนให้หลีกออกไปเสีย (ม.ม.(ไทย) ๑๒/๑๙๑/๒๐๔)

๒) เมื่อภิกษุเข้าไปอยู่ในป่าใด แม้จะแสวงหาปัจจัยเครื่องดำรงชีวิตได้โดยง่าย แต่ถ้าสติยังไม่ปรากฏ จิตยังไม่ตั้งมั่น อาสวะยังไม่สิ้นไป และยังไม่บรรลุธรรมอันเกษมจากโยคะ ป่านั้นก็ยังไม่ควรอยู่ เพราะมิใช่บวชเพื่อแสวงหาปัจจัยเครื่องดำรงชีวิต (ม.ม.(ไทย) ๑๒/๑๙๒/๒๐๔)

๓) เมื่อภิกษุเข้าไปอยู่ในป่าใด แม้จะแสวงหาปัจจัยเครื่องดำรงชีวิตได้โดยง่าย แต่ถ้าสติสามารถทำให้สติปรากฏ ทำให้จิต ตั้งมั่น ทำให้ อาสวะ สิ้นไป และทำให้ บรรลุธรรมอันเกษมจากโยคะได้ด้วย ภิกษุควรอยู่ในป่านั้นตลอดไป (ม.ม.(ไทย) ๑๒/๑๙๓/๒๐๔)

๔) เมื่อภิกษุเข้าไปอยู่ในป่าใด แสวงหาปัจจัยเครื่องดำรงชีวิตได้โดยง่าย และสามารถทำให้สติ ปรากฏ ทำให้จิตตั้งมั่น ทำให้ อาสวะ สิ้นไป และทำให้บรรลุธรรมอันเกษมจากโยคะได้ด้วย ภิกษุควรอยู่ในป่านั้นตลอดไป (ม.ม.(ไทย) ๑๒/๑๙๔/๒๐๖)

พุทธวิธีการสอนในพระสูตรนี้พบว่า พระสูตรนี้แสดงให้เห็นจุดมุ่งหมายของการบวชและวิธีปฏิบัติธรรมได้อย่างดียิ่ง โดยเฉพาะการปฏิบัติธรรมนั้นต้องอาศัยสถานที่และบุคคลที่เหมาะสมก็จริง แต่หลักการสำคัญคือ มุ่งให้เกิดผลทางจิตใจ แม้เสนาสนะ หรือ บุคคลไม่เหมาะสม ขาดแคลนปัจจัยเครื่อง

ดำรงชีวิต เช่น อาหาร จีวร ยารักษาโรค แต่ถ้าทำให้บรรลุลิขธรรม ก็ถือว่าอยู่ได้ ในทางตรงกันข้ามถึงเสนาสนะสะดวกสบาย แต่ถ้าไม่เอื้อให้บรรลุลิขธรรม ก็ไม่ควรอยู่

๔. กรณีการมีส่วนร่วมในการแสดงทัศนคติต่อการปฏิบัติธรรม เช่น พระสูตรที่พระผู้มีพระภาคทรงแสดงแก่ท่านพระสารีบุตร ท่านพระมหาโมคคัลลานะ ท่านพระมหากัสสปะ ท่านพระอนนฺตฤทธะ ท่านพระเรวตะ ท่านพระอานนท์ และพระเถระผู้มีชื่อเสียงอีกหลายรูป ขณะประทับอยู่ในป่าโคสิณคสาวัน แคว้นวัชชี โดยทรงปรารภคำพรรณนาความงามของป่าโคสิณคสาวันของพระเถระเหล่านั้น

พระเถระทั้งหลายมีท่านพระมหาโมคคัลลานะเป็นต้น ชักชวนไปฟังธรรมจากท่านสารีบุตร เมื่อพระเถระทั้งหลายมาถึงแล้ว ท่านพระสารีบุตรกล่าวทักทายด้วยอัธยาศัยด้วยไมตรี แล้วตั้งปัญหาขึ้นถามว่า ป่าโคสิณคสาวันพึงงามด้วยภิกษุเช่นไร

ท่านพระอานนท์ ท่านพระเรวตะ ท่านพระอนนฺตฤทธะ ท่านพระมหากัสสปะ ท่านพระมหาโมคคัลลานะ และท่านพระสารีบุตร ต่างแสดงพรรณนาของตน ๆ ตามลำดับดังนี้

“ป่าโคสิณคสาวันจะพึงงามด้วยภิกษุในธรรมวินัยนี้ ผู้เป็นพหูสูต ทรงสุตะ สัมสมสุตะ ได้ฟังธรรมที่มีความงามในเบื้องต้น งามในท่ามกลาง และงามในที่สุด พร้อมทั้งอรรถและพยัญชนะ และแสดงธรรมแก่บริษัท ๔ เพื่อถอนอนุสัย” (ม.ม. (ไทย) ๑๒/๓๓๓/๓๖๗)

“ป่าโคสิณคสาวันจะพึงงามด้วยภิกษุในธรรมวินัยนี้ผู้มีความหลักเย็นเป็นที่มาแห่งความ

ยินดี ผู้ยินดีแล้วในความหลักเย็น หมั่นประกอบธรรมเครื่องระงับใจภายในตน ไม่ห่างเหินจากธรรม ประกอบด้วยวิปัสสนาญาณ” (ม.ม. (ไทย) ๑๒/๓๓๔/๓๖๗)

“ป่าโคสิณคสาวันจะพึงงามด้วยภิกษุในธรรมวินัย ผู้ตรวจดูโลกธาตุ ๑,๐๐๐ โลกธาตุ ด้วยตาทิพย์อันบริสุทธิ์เหนือมนุษย์” (ม.ม. (ไทย) ๑๒/๓๓๕/๓๖๘)

“ป่าโคสิณคสาวันจะพึงงามด้วยภิกษุในธรรมวินัย ซึ่งตัวเองอยู่ป่าเป็นวัตร บิณฑบาตเป็นวัตร ถือบ้างสกุลเป็นวัตร ถือไตรจีวรเป็นวัตร มักน้อย สันโด สงัด ไม่คลุกคลี ปรารภความเพียรเป็นวัตร สมบูรณ์ด้วยศีล สมาธิ ปัญญา วิมุตติ และวิมุตติญาณทัศนะ และกล่าวสรรเสริญคุณเช่นนั้น” (ม.ม. (ไทย) ๑๒/๓๓๖/๓๖๘)

“ป่าโคสิณคสาวันจะพึงงามด้วยภิกษุ ๒ รูป ในธรรมวินัยนี้ ผู้กล่าวอธิธรรมกถา ถามปัญหากันและกันแล้ว กล่าวแก้กันอย่างไม่หยุดพัก” (ม.ม. (ไทย) ๑๒/๓๓๗/๓๖๙)

“ป่าโคสิณคสาวันจะพึงงามด้วยภิกษุในธรรมวินัยนี้ ผู้ทำจิตให้อยู่ในอำนาจ ไม่ยอมอยู่ในอำนาจของจิต เธอหวังอยู่ด้วยจะอยู่วิหารธรรมสมาบัติในเวลาเช้า สาย บ่าย เย็น ก็อยู่ด้วยวิหารธรรมสมาบัตินั้น ตามเวลาที่ปรารภนา” (ม.ม. (ไทย) ๑๒/๓๓๘/๓๗๐)

หลังจากนั้น ท่านพระสารีบุตรและพระท่านมหาเถระเหล่านั้นได้เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคกราบทูลเรื่องธรรมพรรณนาต่าง ๆ ให้ทรงทราบ พระศาสดาได้ตรัสสรรเสริญพรรณนาของพระเถระทุกรูป และได้ทรงแสดงพรรณนาว่า “ป่าโคสิณคสาวันจะพึงงามด้วยภิกษุธรรมวินัยนี้

ผู้กลับจากบิณฑบาตภายหลังฉันภัตตาหารเสร็จแล้ว นั่งคู้บัลลังก์ ตั้งกายตรง ดำรงสติไว้เฉพาะหน้าว่า ตราบใดที่จิตของเรายังไม่หมด ความถือมั่น (และ) ไม่หลุดพ้นจากอาสวะ ตราบนั้น เราจักไม่ทำลายบัลลังก์ (ม.ม. (ไทย) ๑๒/๓๔๕/๓๗๕)

พุทธวิธีการสอนในพระสูตรนี้พบว่า ทรงสอนแบบให้พระภิกษุสงฆ์มีส่วนร่วมในการแสดงพระธรรมเกี่ยวกับปางงามด้วยคุณสมบัติของภิกษุเช่นไร หลังจากนั้นทรงรับรองความถูกต้องพระธรรมของพระเถระทั้งหมด และยังพบว่า พระ

เถระผู้มีคุณธรรมพิเศษก็พรรณนาว่าป่าโคสิงคสาวันจะฟังงามด้วยภิกษุผู้มีคุณธรรมพิเศษนั้น โดยสรุป พระเถระทั้ง ๗ รูปเห็นว่าป่านั้นงามด้วยพระชินาสพ แต่พระผู้มีพระภาคทรงพรรณนาว่า แม้ภิกษุผู้ยังไม่มีคุณธรรมพิเศษใดๆ แต่มีความเพียรพยายามมุ่งมั่นว่า “ถ้ายังละอาสวะทั้งหลายไม่ได้จะไม่ลุกขึ้น” ก็ถือว่าเป็นการทำให้ป่านั้นงามได้ด้วย นับเป็นศตวรรษที่ นับเป็นพระธรรมที่กว้างไกล ทรงมองเห็นการสำคัญของการปฏิบัติทุกระดับ ตั้งแต่ละ ตั้งแต่ระดับปุถุชนไปจนถึงพระอรหันต์

วิเคราะห์กรณีตัวอย่างพุทธวิธีการสอนให้เห็นภาพจริงจากพระไตรปิฎก

ผู้เขียนได้วิเคราะห์กรณีตัวอย่างของพุทธวิธีการสอนเพื่อให้เห็นภาพจริงจากพระไตรปิฎก ดังต่อไปนี้

ตารางแสดงตัวอย่างพุทธวิธีการสอนเพื่อให้ผู้เรียนมีส่วนร่วม

พุทธวิธีการสอน	ผู้เรียนมีส่วนร่วม
๑. สัน ทส สนา คือ อธิบายให้เห็นชัดเจนแจ่มแจ้งเหมือนจุมมือไปดูเห็นกับตา	กรณีการสอนแก่ สามเณรอาหุล ในการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน ให้มีส่วนร่วมในการปฏิบัติด้วยตนเอง ๑. ให้พิจารณาธาตุ ๕ และอากาศธาตุ ให้เห็นค่าเป็นเพียงธาตุตามธรรมชาติ ไม่ใช่ของเรา เราไม่เป็นมัน มันไม่ใช่ตัวตนของเรา ๒. ให้เจริญภาวนาเสมอด้วยธาตุ ๕ นั้น คือ เจริญภาวนาเพื่อไม่ให้อารมณ์ที่ขบใจและไม่ขบใจมาครอบงำจิตได้ เหมือนธาตุทั้ง ๕ ไม่รังเกียจของสกปรกที่ตนทิ้งลง ๓. ให้เจริญภาวนา ๖ อย่างคือ เมตตาภาวนา กรุณาภาวนา มุทิตาภาวนา อุเบกขาภาวนา อสุภสังขยาภาวนาและอนิจจังสังขยาภาวนา ๔. ให้เจริญอานาปานสติ ๑๖ ขั้นคือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้ไปสู่ป่าที่ดี ไปสู่เรือนว่างที่ดี นั่งคู้บัลลังก์ ตั้งกายตรง ดำรงสติไว้เฉพาะหน้า มีสติหายใจเข้า มีสติหายใจออก กล่าวคือ เมื่อหายใจเข้ายาวก็รู้ชัดว่า เราหายใจเข้ายาว เมื่อหายใจออกยาวก็รู้ชัดว่า เราหายใจออกยาว...๑๖) สำเนียงกว่าเราพิจารณาเห็นความสละคืนหายใจเข้า สำเนียงกว่าเราพิจารณาเห็น

	ความสละคืนหายใจออกชี้ให้เห็นว่าพระองค์ทรงอธิบายอย่างแจ่มแจ้ง ชวนให้อยากลงมือปฏิบัติด้วยตนเอง
๒. สัมทาปนา คือ จูงใจ ให้เห็นจริงด้วย ชวนให้ คล้อยตาม จนต้อง ยอมรับ และ นำไป ปฏิบัติ	กรณีการมีส่วนร่วมถาม-ตอบข้อสงสัย เช่น เรื่องเกิดขึ้น ณ กรุงสา วตถิ ครั้งนั้นแลท่านพระราธะ ฯลฯ นั้น ณ ที่สมควรได้กราบทูลพระผู้มี พระภาคดังนี้ว่าข้าแต่พระองค์ผู้เจริญขอประทานวโรกาส ขอพระผู้มีพระ ภาคโปรดแสดงธรรมแก่ข้าพระองค์โดยย่อ ซึ่งข้าพระองค์ได้ฟังแล้วจะพึง เป็นหลักออกไปอยู่คนเดียวไม่ประมาทมีความเพียรอุทิศกายและใจอยู่เถิด พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ราธะสิ่งใดไม่เที่ยง เธอจึงละความพอใจในสิ่ง นั้น ราธะสิ่งใดเป็นทุกข์ เธอจึงละความพอใจในสิ่งนั้น ราธะสิ่งใดเป็น อนัตตา เธอจึงละความพอใจในสิ่งนั้น ราธะเลื่อมใสศรัทธา นำไปปฏิบัติจนได้บรรลุธรรม เห็นจริง รู้แจ้งใน คำสอนของพระพุทธเจ้า
๓. สมุตเตชนา คือ เร้า ใจให้แก่วรรณีย์บังเกิด กำลังใจ ปลุกให้มี อุตสาหะแข็งขัน มั่นใจ ว่าจะทำให้สำเร็จได้ไม่ หวั่นระย่อต่อความ เหนื่อยยาก	กรณีการมีส่วนร่วมให้คิดเอง เช่น พระผู้มีพระภาคตรัสกับภิกษุ ทั้งหลายที่อยู่ ณ พระเชตะวันขณะนั้นว่า พระองค์จะทรงแสดงธรรม บรรยายว่าด้วยการอยู่ป่าให้ฟัง จงตั้งใจฟังให้ดี เมื่อภิกษุเหล่านั้นทูลรับ สนองพระดำรัสแล้ว จึงแสดงเหตุผลการอยู่ป่า ๔ ประการ คือ ๑. เมื่อภิกษุเข้าไปอยู่ในป่าใด (๑) สติที่ยังไม่ปรากฏก็ไม่ปรากฏ (๒) จิตที่ยังไม่ตั้งมั่น ก็ไม่ตั้งมั่น (๓) อาสวะที่ยังไม่สิ้น ก็ยังไม่สิ้นไป (๔) ไม่ บรรลุธรรมอันเกษมจากโยคะ ซึ่งเป็นธรรมยอดเยี่ยม (หมายถึงอรหัตผล) ที่ยังไม่บรรลุ (๕) ทั้งแสวงหาปัจจัยเครื่องดำรงชีวิตได้โดยยากอีกด้วย ป่า นั้นไม่ควรอยู่ทั้งกลางวันและกลางคืนให้หลักออกไปเสีย ๒. เมื่อภิกษุเข้าไปอยู่ในป่าใด แม้จะแสวงหาปัจจัยเครื่องดำรงชีวิต ได้โดยง่าย แต่ถ้าสติยังไม่ปรากฏ จิตยังไม่ตั้งมั่น อาสวะยังไม่สิ้นไป และ ยังไม่บรรลุธรรมอันเกษมจากโยคะ ป่านั้นก็ยังไม่ควรอยู่ เพราะมิใช่บวช เพื่อแสวงหาปัจจัยเครื่องดำรงชีวิต ๓. เมื่อภิกษุเข้าไปอยู่ในป่าใด แม้จะแสวงหาปัจจัยเครื่องดำรงชีวิต ได้โดยง่าย แต่ถ้าสติสามารถทำให้สติปรากฏ ทำให้จิต ตั้งมั่น ทำให้ อา สวะ สิ้นไป และทำให้ บรรลุธรรมอันเกษมจากโยคะได้ด้วย ภิกษุควรอยู่ ในป่านั้นตลอดไป ๔. เมื่อภิกษุเข้าไปอยู่ในป่าใด แสวงหาปัจจัยเครื่องดำรงชีวิตได้ โดยง่าย และ สามารถทำให้สติ ปรากฏ ทำให้จิตตั้งมั่น ทำให้ อาสวะ

๔. สัมปหังสนา คือ
ขโลมใจให้แช่มชื่น ร่า
เริง เบิกบาน ฟังไม่เบื่อ
และ เปี่ยม ด้วย
ความหวัง เพราะ
มองเห็นคุณประโยชน์
ที่จะได้รับจากการ
ปฏิบัติ

สิ้นไป และทำให้บรรลุลุธรรมอันเกษมจากโยคะได้ด้วย ภิกษุควรอยู่ในป่านั้นตลอดไป

กรณีการมีส่วนร่วมในการแสดงทัศนต่อการปฏิบัติธรรม เช่นพระสูตรนี้ พระผู้มีพระภาคทรงแสดงแก่ท่านพระสารีบุตร ท่านพระมหาโมคคัลลานะ ท่านพระมหากัสสปะ ท่านพระอนุรุทธะ ท่านพระเรวตะ ท่านพระอานนท์ และพระเถระผู้มีชื่อเสียงอีกหลายรูป ขณะประทับอยู่ในป่าโคสิงคสาลวัน แคว้นวัชชี โดยทรงปรารภคำพรรณนาความงามของป่าโคสิงคสาลวันของพระเถระเหล่านั้น

พระเถระทั้งหลายมีท่านพระมหาโมคคัลลานะเป็นต้น ชักชวนไปฟังธรรมจากท่านสารีบุตร เมื่อพระเถระทั้งหลายมาถึงแล้ว ท่านพระสารีบุตรกล่าวทักทายด้วยอภัยด้วยไมตรี แล้วตั้งปัญหาขึ้นถามว่า ป่าโคสิงคสาลวันพึงงามด้วยภิกษุเช่นไร

ท่านพระอานนท์ ท่านพระเรวตะ ท่านพระอนุรุทธ ท่านพระมหากัสสปะ ท่านพระมหาโมคคัลลานะ และท่านพระสารีบุตร ต่างแสดงพรรณนาของตน ๆ ตามลำดับดังนี้

“ป่าโคสิงคสาลวันจะพึงงามด้วยภิกษุในธรรมวินัยนี้ ผู้เป็นพหูสูตร ทรงสุตะ สัมสมสุตะ ได้ฟังธรรมที่มีความงามในเบื้องต้น งามในท่ามกลาง และงามในที่สุด พร้อมทั้งอรรถและพยัญชนะ และแสดงธรรมแก่บริษัท ๔ เพื่อก่อนอนุสัย”

“ป่าโคสิงคสาลวันจะพึงงามด้วยภิกษุในธรรมวินัยนี้ผู้มีความหลักเรือน เป็นที่มาแห่งความยินดี ผู้ยินดีแล้วในความหลักเรือน หมั่นประกอบธรรมเครื่องระงับใจภายในตน ไม่ห่างเหินจากธรรม ประกอบด้วยวิปัสสนาญาณ”

“ป่าโคสิงคสาลวันจะพึงงามด้วยภิกษุในธรรมวินัย ผู้ตรวจดูโลกธาตุ ๑,๐๐๐ โลกธาตุด้วยตาทิพย์อันบริสุทธิ์เหนือมนุษย์”

“ป่าโคสิงคสาลวันจะพึงงามด้วยภิกษุในธรรมวินัย ซึ่งตัวเองอยู่ป่า เป็นวัตร บิณฑบาตเป็นวัตร ถือบ้างสกุลเป็นวัตร ถือไตรจีวรเป็นวัตร มักน้อย สันโด สงัด ไม่คลุกคลี ปรารภความเพียรเป็นวัตร สมบูรณ์ด้วยศีลสมาธิ ปัญญา วิมุตติ และวิมุตติญาณทัศนะ และกล่าวสรรเสริญคุณเช่นนั้น”

“ป่าโคสิงคสาลวันจะพึงงามด้วยภิกษุ ๒ รูป ในธรรมวินัยนี้ ผู้กล่าว

อธิธรรมกถา ถามปัญหากันและกันแล้ว กล่าวแก่กันอย่างไม่อยู่พัก”

“ปาโคสิงคสาลวันจะพึงงามด้วยภิกษุในธรรมวินัยนี้ ผู้ทำจิตให้อยู่ในอำนาจ ไม่ยอมอยู่ในอำนาจของจิต เธอหวังอยู่ด้วยจะอยู่วิหารธรรมสมาบัติในเวลาเช้า สาย บ่าย เย็น ก็อยู่ด้วยวิหารธรรมสมาบัตินั้น ตามเวลาที่ปรารภนา”

จากกรณีศึกษาดังกล่าวผู้เรียนมองเห็นค่าจากการปฏิบัติตามคำสอนของพระพุทธเจ้า มีความสุข ความพอใจ เลื่อมใส ศรัทธา มากขึ้น

สรุป พุทธวิธีการสอนเชิงบูรณาการโดยให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมเป็นการฝึกให้ผู้เรียนปฏิบัติด้วยตนเอง ทรงสอนให้มีส่วนร่วมในการกล่าวถามคำถาม กล่าวการแสดงความคิดเห็นโดยพระองค์ทรงคอยให้คำแนะนำ ชี้ชวน ชักจูง สร้างแรงจูงใจในการปฏิบัติธรรม ด้วยจิตที่ร่าเริงเบิกบานใจ สอดคล้องในแต่ละจริตของบุคคล จากแนวคิดนี้ ชี้ให้เห็นว่าการสอนที่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมเป็นเรื่องดี สามารถนำแนวคิดนี้ไปบูรณาการในการสอนนักเรียนในแต่ละระดับชั้นได้เป็นอย่างดีโดยที่ผู้สอนต้องใจกว้างพอในการรับฟังความคิดเห็นจากนักเรียนหรือผู้อื่น ซึ่งเป็นแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกันและในที่สุดทั้งผู้สอนและผู้เรียนมีความสุขในการแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง